

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูสังคัมศึกษาและผู้บริหาร โรงเรียนเกี่ยวกับการพัฒนา คำนิยมในโรงเรียนมัธยมศึกษา 2 ด้านคือ ด้านการเรียนการสอน ซึ่งครอบคลุมจุดมุ่งหมายของ หลักสูตร เนื้อหาวิชา กิจกรรมการเรียนการสอน ระยะเวลาที่กำหนดในหลักสูตร การวัดและ ประเมินผลการเรียนการสอน การใช้แหล่งเรียนรู้ กับ ด้านกิจกรรมเสริมหลักสูตร
2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูสังคัมศึกษาและผู้บริหาร โรงเรียนเกี่ยวกับการพัฒนา คำนิยมในโรงเรียนมัธยมศึกษาทั้ง 2 ด้าน คือ ด้านการเรียนการสอนและด้านกิจกรรม เสริมหลักสูตร

วิธีดำเนินการวิจัย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น 1 ชุด เป็นแบบสอบถาม สำหรับครูสังคัมศึกษาและผู้บริหาร โรงเรียน แบ่งเป็น 3 ตอน คือ

- ตอนที่ 1 เกี่ยวกับสถานการณ์ของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นคำถามแบบ **ตรวจคำตอบ**
- ตอนที่ 2 สอบถามความคิดเห็นครูสังคัมศึกษาและผู้บริหาร โรงเรียนเกี่ยวกับการพัฒนา คำนิยมในโรงเรียนมัธยมศึกษา 2 ด้าน คือ ด้านการเรียน การสอน และด้านกิจกรรมเสริมหลักสูตร เป็นคำถามแบบมาตราส่วน ประเมินค่า
- ตอนที่ 3 เป็นปัญหาและข้อเสนอแนะของผู้ตอบ เป็นคำถามแบบปลายเปิด

2. ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ มี 2 กลุ่มคือ

2.1 ครูสังคัมศึกษา จำนวน 295 คน

2.2 ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 105 คน

3. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้นำข้อมูลด้านสถานภาพของผู้ตอบมาวิเคราะห์ โดยหาค่าร้อยละ

แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประเมินค่า ในตอนที่ 2 ทำการวิเคราะห์โดยหาค่ามัธยิมเลขคณิต ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และทดสอบค่าที (t-test) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูสังคัมศึกษาและผู้บริหาร โรงเรียนเกี่ยวกับการพัฒนาค่านิยมในโรงเรียนมัธยมศึกษา นำข้อมูลเสนอในรูปตารางประกอบความเรียง

สำหรับแบบสอบถามปลายเปิด นำเสนอในรูปความเรียงตามลำดับความถี่

สรุปผลการวิจัย

1. สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้บริหารโรงเรียนที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นทั้งนี้ เป็นหญิง อายุระหว่าง 41 - 50 ปี มีคู่สมรสแล้ว นับถือศาสนาพุทธ วุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาตรี วิชาเอกที่เน้นหนักคือ สังคัมศึกษา ตำแหน่งปัจจุบันคือ เป็นรองหัวหน้าหมวดสังคัมศึกษา และมีประสบการณ์ในการทำงานส่วนใหญ่ มากกว่า 20 ปี

ครูสังคัมศึกษาที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เป็นหญิง อายุระหว่าง 31 - 40 ปี มีคู่สมรสแล้ว นับถือศาสนาพุทธ วุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาตรี วิชาเอกที่เน้นหนักคือ สังคัมศึกษา ตำแหน่งปัจจุบันคือ เป็นครูผู้สอนสังคัมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และมีประสบการณ์ในการทำงานระหว่าง 6 - 10 ปี

2. ศึกษาความคิดเห็นของครูผู้สอนและผู้บริหาร โรงเรียนเกี่ยวกับการพัฒนา
 ค่านิยมในโรงเรียนมัธยมศึกษา 2 ด้าน คือ ด้านการเรียนการสอน และ ด้านกิจกรรมเสริมหลักสูตร
 ทั้ง เปรียบเทียบความคิดเห็นของครูผู้สอนและผู้บริหาร โรงเรียนทั้ง 2 ด้าน สรุปผลดังนี้

2.1 ศึกษาความคิดเห็นด้านการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาค่านิยมเกี่ยวกับ
 จุดประสงค์ของหลักสูตร เนื้อหาวิชา กิจกรรมการเรียนการสอน ระยะเวลาที่กำหนดในหลักสูตร
 การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน การใช้แหล่งค้นคว้า อยู่ในระดับเพิ่มพูน และด้าน
 กิจกรรมเสริมหลักสูตร เพื่อพัฒนาค่านิยม ทั้งครูผู้สอนและผู้บริหาร โรงเรียนมีความคิดเห็นอยู่
 ในระดับเพิ่มพูน

2.2 เปรียบเทียบความคิดเห็นของครูผู้สอนและผู้บริหาร โรงเรียน ด้าน
 การเรียนการสอน พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อเปรียบเทียบ
 ความคิดเห็นของครูผู้สอนและผู้บริหาร โรงเรียน ด้านการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร พบว่า
 แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และเมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของครู
 ผู้สอนและผู้บริหาร โรงเรียนรวมทั้ง 2 ด้าน พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่
 ระดับ 0.05

3. ข้อเสนอแนะของครูผู้สอนที่ตอบมาทั้งสิ้น 86 คน และผู้บริหาร โรงเรียนที่
 ตอบมาทั้งสิ้น 33 คน สรุปผลเรียงตามลำดับความถี่ได้ดังนี้

3.1 ด้านการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาค่านิยม จุดประสงค์ของหลักสูตร
 ผู้สอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521 และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2524
 มีความสอดคล้องกับค่านิยม 9 ประการ ครูสามารถนำค่านิยมเข้าไปสอนได้ แต่ประสบปัญหา
 เรื่องเนื้อหาวิชาไม่มาก การสอนเพื่อพัฒนาค่านิยมต้องอาศัยเวลาในการวางแผนจัดกิจกรรมการ
 เรียนการสอน บางครั้งนักเรียนก็ไม่ให้ความร่วมมือในการแสดงความคิดเห็น สำหรับการสอน
 เพื่อพัฒนาค่านิยมควรหาได้ตลอดเวลา ควรสอนสอดแทรกในทุกวิชา ถือเป็นความรับผิดชอบของ
 ครูทุกสาขาวิชา และเห็นว่าควรเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เด็ก การสอนควรเน้นให้นักเรียนมี
 ส่วนร่วมด้วย แต่อย่างไรก็ตาม ครูผู้สอนก็เห็นว่าเวลาเรียนมีน้อย ไม่สามารถจัดกิจกรรม
 การเรียนการสอนเพื่อพัฒนาค่านิยมได้มากนัก แต่ครูก็เห็นความสำคัญของการพัฒนาค่านิยมและ
 ยอมรับว่าขาดทักษะในการใช้วิธีสอนแบบต่าง ๆ ในการที่จะพัฒนาค่านิยมด้วย

3.2 สำหรับข้อเสนอแนะอื่น ๆ ทั้งครูและผู้บริหาร เห็นว่าสิ่งที่มีอิทธิพลมากต่อค่านิยม คือ สื่อมวลชน ซึ่งไม่ได้ทำหน้าที่ในการปลูกฝังค่านิยมที่ดี ส่วนใหญ่ทำให้เกิดค่านิยมที่ผิดมากกว่า, สำหรับความร่วมมือระหว่างผู้ปกครองและทางโรงเรียน มีปัญหาเพราะผู้ปกครองมักไม่สนใจที่จะติดต่อกับหรือมักไม่ร่วมมือในการตรวจชั้นบุตรหลานให้สอดคล้องกับทางโรงเรียน ทั้งขาดการติดต่อกับทางโรงเรียนด้วย, เพื่อนักเรียนมีอิทธิพลต่อกับนักเรียนมากเช่นกัน เพราะนักเรียนมักชอบเลียนแบบเพื่อน เกิดที่มีปัญหาทางครอบครัวมักชักจูงเพื่อนไปในทางที่เสียเสีย, ประการสุดท้ายคือ สภาพแวดล้อมในสังคมปัจจุบัน ผู้ใหญ่ราชการวางตัวเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เด็ก ขากรูปแบบของเผด็จการรวมทั้งในส่วนของรัฐบาลและในสังคมทั่วไปมีความขัดแย้งกับค่านิยมที่ผู้ใหญ่พร่ำสอน ขัดแย้งกับสิ่งที่ครูสอนในโรงเรียน ซึ่งครูสั่งสอนศึกษาเสนอแนะว่าควรควรมีบทบาทสำคัญในการให้เกิดจริยวิเคราะหฺ์ เลือกสรร และตัดสินใจอย่างถูกต้องสรุปประการนี้ ผู้วิจัยเห็นว่านั่นคือ ครูสั่งสอนศึกษาเห็นควรว่าการพัฒนาค่านิยมแก่เด็กจะทำให้เกิดทางชีวิตที่ดีในสังคมได้

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยแยกอภิปรายเป็นรายข้อ ดังต่อไปนี้

1. ด้านการเรียนการสอน ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของครูสั่งสอนศึกษาและผู้บริหาร โรงเรียนเกี่ยวกับการพัฒนาค่านิยมในโรงเรียนมัธยมศึกษาอยู่ในระดับเห็นด้วย ในด้านการเรียนการสอนนี้จะครอบคลุม ดังต่อไปนี้

1.1 ความสอดคล้องของจุดประสงค์ของหลักสูตรสั่งสอนศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ.2521 และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ.2524 กับค่านิยมที่พึงประสงค์ 9 ประการ ทั้งครูสั่งสอนศึกษาและผู้บริหาร โรงเรียนมีความคิดเห็นต่อความสอดคล้องอยู่ในระดับเห็นด้วย การศึกษาจักขึ้นเพื่อมุ่งพัฒนาประชากรของชาติให้เป็นคนที่มีคุณธรรม และเป็นประชากรที่มีคุณภาพ ซึ่งลักษณะของประชากรที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีนั้นมิใช่แค่เพียงมีสุขภาพอนามัยแข็งแรงเท่านั้น ยังมีความต้องการด้านจิตใจและสติปัญญาที่เฉลียวฉลาด เพื่อสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ตลอดจนจะต้องมีค่านิยมที่เหมาะสม ถ้าประชากรของประเทศมีค่านิยมที่เหมาะสมกับการพัฒนาประเทศ การพัฒนาก็ย่อมสัมฤทธิ์ผลด้วย หลักสูตร เป็นแนวทางสำหรับพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะตามที่สังคมต้องการ เมื่อครูสั่งสอนศึกษาและผู้บริหาร โรงเรียนมีความคิดเห็น

สอดคล้องกันว่าค่านิยมทั้ง 9 ประการ มีความสอดคล้องกับหลักสูตรสังคมศึกษาก็เป็นที่คาดหวังไว้ว่าการพัฒนาค่านิยมในโรงเรียนมัธยมศึกษาจะเป็นไปในทิศทางที่พึงประสงค์ยิ่ง เพราะหลักสูตรคือเครื่องกำหนดทิศทางให้ครูเป็นผู้ดำเนินการ นอกจากนี้ครูสังคมศึกษาและผู้บริหารโรงเรียนมีความคิดเห็นในระดั้มเห็นด้วยเกี่ยวกับการกำหนดจุดประสงค์ของการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาค่านิยม 9 ประการ โดยเน้นเรื่องความรู้ความเข้าใจ การมีเหตุผลรู้จักคิด การวิเคราะห์ค่านิยมแต่ละประการ ตลอดจนการสำรวจและทัศนใจเลือกค่านิยมและเห็นคุณค่า ตลอดจนมีเสรีภาพในการพัฒนาค่านิยมประการอื่นที่เหมาะสมไว้ในการจัดจุดประสงค์ของการเรียนการสอนด้วย ซึ่งสอดคล้องกับ เอควิน เฟนตัน (Edwin Fenton 1967 : 19-25) ได้อธิบายถึงจุดมุ่งหมายของวิชาสังคมศึกษาไว้ว่า ในการเตรียมให้นักเรียนเป็นพลเมืองที่มั่นจะท้องสอนให้รู้จักคิด ครูสังคมศึกษามีเพียงหน้าที่แนะนำให้นักเรียนรู้จักคิด รู้จักวิเคราะห์ระหว่างสิ่งที่ เป็นจริงและข้อเท็จจริง ซ้อมดกับเหตุการณ์ ตลอดจนกระตุ้นส่งเสริมให้ผู้นเรียนสามารถนำข้อมูลที่ ได้ไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในการตัดสินใจอย่างฉลาด เพื่อสามารถปรับปรุงตนเองกับสังคมใหม่ใน อนาคต

1.2 การจัดเนื้อหาวิชาที่สอนเพื่อพัฒนาค่านิยม 9 ประการ ทั้งครูสังคมศึกษา และผู้บริหารโรงเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดั้มเห็นด้วยในการที่จะจัดเรื่องค่านิยม 9 ประการ สอนแยกเป็นบทเรียนหนึ่ง สอนสอดแทรกในวิชาสังคมศึกษาตามความเหมาะสม สอนสอดแทรก ค่านิยมที่พึงประสงค์ 9 ประการ ในสาขาวิชาอื่นนอกจากสังคมศึกษา และนำปัญหาสังคมปัจจุบัน ที่สอดคล้องกับค่านิยม 9 ประการ มาสอดแทรกในวิชาสังคมศึกษา เมื่อพิจารณาในเรื่องนี้เป็น รายข้อพบว่า ครูสังคมศึกษาและผู้บริหารโรงเรียนมีความคิดเห็นสอดคล้องกัน คือ นำปัญหาสังคม ปัจจุบันที่สอดคล้องกับค่านิยม 9 ประการ มาสอดแทรกในวิชาสังคมศึกษา เป็นข้อที่ได้คะแนน มีขณิเดชณิกสูงสุด เรื่องของค่านิยมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน เพราะการกระทำของ คนเราที่แสดงออก นักจิตวิทยาเชื่อว่าเป็นเพราะมีค่านิยมเป็นเครื่องกำหนดอยู่ จากความคิดเห็น ในเรื่องนี้แสดงว่า ครูสังคมศึกษาและผู้บริหารโรงเรียนมีความเข้าใจถึงคุณลักษณะของค่านิยมว่า ในการดำรงชีวิตประจำวันเราจะต้องมีค่านิยมเข้ามาเกี่ยวข้องและการที่นักเรียนจะสามารถ ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม นักเรียนต้องรู้จักเลือกตัดสินใจที่ถูกต้องด้วย ซึ่งสอดคล้องกับ จุดมุ่งหมายของแผนการศึกษาชาติฉบับปัจจุบันที่เห็นว่า คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น

เหตุการณ์หรือปัญหาสังคมปัจจุบัน เป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวนักเรียน ซึ่งการสอนในสิ่งที่ใกล้ตัวไปหาสิ่งที่ไกลตัวก็เป็นเรื่องที่ยอมรับกันอยู่ว่าจะทำให้การสอนมีคุณค่าและประสบความสำเร็จ

1.3 วิธีสอนและกิจกรรมการเรียนการสอนที่สามารถนำไปใช้สอนเพื่อพัฒนา
 คำนิยาม 9 ประการ ทั้งครูผู้สอนและผู้บริหารโรงเรียนมีความนึกเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วย
 กับวิธีสอนและกิจกรรมการเรียนการสอนต่าง ๆ ได้แก่ การสอนด้วยวิธีการแก้ปัญหา การสอน
 ด้วยวิธีบรรยาย การสอนด้วยการอภิปราย การสอนแบบแสดงบทบาทสมมติ การสร้างสถานการณ์
 จำลอง การสอนแบบสืบสอบ (Inquiry) การโต้วาที การจัดกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ การให้ทำ
 รายงานเป็นกลุ่มและรายบุคคล การสอนด้วยวิธีการหาคำนิยามให้กระจ่าง (Value Clarifi-
 cation) การสอนตามกระบวนการของ Kohlberg เป็นการให้นักเรียนเรียนรู้ธรรมชาติ
 ของผู้ที่มีคุณธรรมสูงกว่า การลงโทษ การให้รางวัล การทำทรมานที่ผู้เรียนเห็นชอบ การทำทรมาน
 หนักที่และคำนึงถึงสัญญาและยึดคุณคดียุติธรรม อันเป็นการช่วยให้บุคคลมีการพัฒนาเหตุผลทางคุณธรรม
 ที่สูงขึ้นกว่าของตน การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนโดยการเสริมแรงจูงใจ ครูเป็นผู้นำความรู้
 เกี่ยวกับคำนิยามที่พึงประสงค์มาถ่ายทอดให้นักเรียนรับไปปฏิบัติตาม จิตวิทยาของห้องเรียน
 ให้นักเรียนมีเสถียรภาพในการแสดงความคิดเห็นและปฏิบัติตามคำนิยาม 9 ประการ จัดสิ่งแวดล้อม
 และประสบการณ์ในโรงเรียนให้เอื้อต่อการพัฒนาคำนิยามทั้ง 9 ประการ ให้ศึกษาจากแหล่งวิชาการ
 ในชุมชนและสิ่งแวดล้อม เทคนิคการสอนเป็นวิธีการที่ผู้สอนสามารถจัดกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนเกิด
 การเรียนรู้ เกิดความเข้าใจในสิ่งที่เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ การสอนในโรงเรียนมีวิธีการสอน
 หลายวิธี แต่ไม่มีทฤษฎีใดที่สอนได้เหมาะสมกับสถานการณ์การสอนของครูทุกคน และแต่ละทฤษฎี
 ใดครูผู้สอนใดศึกษาวิธีการและทดลองปฏิบัติมากพอสมควรก็สามารถนำไปใช้โดยอาศัยเทคนิค
 การสอนของครูแต่ละคนซึ่ง เป็นความสามารถเฉพาะตัว เทคนิคการสอนอาจเกิดขึ้นได้จากหลาย
 วิธี การที่ครูผู้สอนสามารถจะนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอนในโรงเรียน ในวิธี
 การสอนหลายวิธีจะพบว่า ที่น่าสนใจคือ วิธีสอนแบบบรรยาย เป็นวิธีสอนที่ใ้ความนิยม เลิศลิต
 คำที่สุด แสดงว่าครูผู้สอนและผู้บริหารโรงเรียนมีความเข้าใจถึงวิธีการพัฒนาคำนิยามว่า
 การสอนโดยวิธีการที่ครู เป็นผู้บอกสิ่งใด ความถูกต้องหรือผิด และให้นักเรียนยึดถือตามนั้น ไม่ใช่วิธีการที่จะ
 พัฒนาคำนิยามได้อย่างถาวร เพราะนักเรียนไม่มีโอกาสยึดถือคำนิยามด้วยตนเอง ก็จะเห็นได้
 จากผลการวิจัยของ อารยา เหมมณี (2518: 89) และ วันที วัฒนประสิทธิ์ (2518: 69)
 พบว่า วิธีสอนที่ปฏิบัติกันอยู่ในโรงเรียน ครูมักจะสอนศีลธรรมโดยใช้การบรรยาย อันจาก

หนังสือ จากทเรียน ครูอธิบายข้อความ ความหมายของศัพท์ โทยมุ่งหวังให้นักเรียนเกิดความเข้าใจ จากคำสอนของครูไปใช้ วิธีการนี้ทำให้นักเรียนขาดการใช้ความคิดวิพากษ์วิจารณ์ นักเรียนจะไม่เห็นคุณค่าของค่านิยมที่ได้นั้นเพราะไม่ได้มาจากการเลือกค่านิยมนั้นด้วยตนเอง ทำให้ไม่มีผลต่อพฤติกรรมของนักเรียนเมื่อเติบโตขึ้น

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การที่ครูชอบใช้วิธีการสอนแบบบรรยายอาจจะมีเหตุผลดังนี้

1) ครูมีความเข้าใจเรื่องค่านิยมและรู้ว่าวิธีสอนเพื่อพัฒนาค่านิยมควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ร่วมแสดงความคิดเห็นในกิจกรรมการเรียนการสอน แต่เนื่องจากเนื้อหาวิชามีมาก ครูไม่สามารถนำวิธีการสอนแบบอื่นมาใช้เพราะกลัวว่าจะสอนเนื้อหาไม่ทันตามที่หลักสูตรกำหนด จึงเน้นเนื้อหามากกว่าการพัฒนาค่านิยม

2) การนำเอาวิธีสอนเพื่อพัฒนาค่านิยมเข้าไปใช้สอน จะต้องเสียเวลามากเพราะเน้นการร่วมกิจกรรมของนักเรียน แต่ตามหลักสูตรจะพบว่าเราไม่ได้จัดชั่วโมงไว้เพื่อพัฒนาค่านิยมอย่างจริงจัง

ดังนั้นในการที่จะนำวิธีการพัฒนาค่านิยมไปใช้ได้ ครูควรได้รับการฝึกฝนทักษะวิธีการต่าง ๆ ตลอดจนมีเวลาในการวางแผนเพื่อพัฒนาวิธีสอนพอสมควร และควรมีช่วงเวลาเฉพาะเพื่อการพัฒนาค่านิยมโดยตรงในการวางแผนการสอนของโรงเรียนด้วย

สำหรับความนึกเห็นของครูสังคมนาและผู้บริหาร โรงเรียนที่มีต่อวิธีการเรียนการสอนในข้อที่ว่า ครูควรปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ได้นั้น ครูสังคมนามีความนึกเห็นในระดัมนั้นเห็นด้วย ส่วนผู้บริหารโรงเรียนมีความนึกเห็นในระดัมนั้นเห็นด้วยอย่างยิ่ง ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ หรือผู้อำนวยการ เป็นผู้นำในโรงเรียนจะต้องเป็นตัวอย่างทางด้านพฤติกรรม เป็นผู้กำหนดพฤติกรรมของบุคลากร เป็นตัวเร่งหรือตัวเฉื่อยในการสร้างพฤติกรรมในโรงเรียน พฤติกรรมแห่งการเป็นผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนย่อมมีผลกระทบต่อคณะครูและบุคลากรในเรื่องคุณธรรม ดังนั้นความคาดหวังของผู้บริหารโรงเรียนจึงสูงกว่าครู

1.4 การกำหนดเวลาที่ใช้ในการสอนเพื่อพัฒนาค่านิยมทั้ง 9 ประการ ทั้งครูสังคมนาและผู้บริหารโรงเรียนมีความนึกเห็นในระดัมนั้นเห็นด้วยเกี่ยวกับการจัดชั่วโมงสอนระบุไว้ในหลักสูตรเพื่อพัฒนาค่านิยมโดยตรง ไม่จำเป็นต้องมีชั่วโมงสอนระบุไว้ในหลักสูตร แต่ควร

สอนสอดแทรกค่านิยมทุกชั่วโมงในรายวิชาของพวกสังคมศึกษา ควรกำหนดการสอนค่านิยมในพวกวิชาอื่น ๆ ควบคู่กันเนื่องจากพวกวิชาสังคมศึกษา การพัฒนาค่านิยมทำได้ทุกเวลาที่มีโอกาสเหมาะสม จึงไม่จำเป็นต้องระบุไว้ในหลักสูตร ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ บุนปาน วอลละอ (2525 : 74) พบว่า การสอนเพื่อพัฒนาจริยธรรมสอนได้ในวิชาจริยธรรมโดยตรง และสอนสอดแทรกในวิชาอื่นในกลุ่มสังคมศึกษา เมื่อสามารถจะเชื่อมโยงหรือสอดแทรกได้ ทั้งนี้เพราะเรื่องค่านิยมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องอยู่กับการกระทำของมนุษย์ตลอดเวลา ดังนั้นเราสามารถที่จะนำค่านิยมเข้าไปสอนได้ หรือพัฒนาค่านิยมได้ตามความเหมาะสมเสมอ และถ้าพิจารณาเป็นรายข้อจะพบว่า ครูสังคมศึกษาและผู้บริหารโรงเรียนมีความคิดเห็นสอดคล้องกันในการที่จะกำหนดการสอนค่านิยมในพวกวิชาอื่น ๆ ควบคู่กันเนื่องจากวิชาสังคมศึกษา ค่านิยมและคติที่สูงสุดในเรื่องนี้ ซึ่งความคิดนี้สอดคล้องกับข้อเสนอแนะในคำถ้อยแถลงเปิดของครูสังคมศึกษาและผู้บริหารโรงเรียนด้วย การพัฒนาค่านิยมมีหลักการสำคัญอยู่ประเด็นหนึ่งว่า ค่านิยมนั้นจะต้องสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทั่วไปด้วย การที่ครูสังคมศึกษาจะพัฒนาค่านิยมอยู่เพียงฝ่ายเดียวย่อมเห็นผลได้น้อยกว่าที่จะพร้อมใจกันทำทุกฝ่าย นอกจากนี้ครูสังคมศึกษาและผู้บริหารโรงเรียนยังมีความคิดเห็นสอดคล้องกัน โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ยเลขคณิตค่าสูงเหมือนกันทั้ง 2 กลุ่มคือ ควรมีชั่วโมงสอนระบุไว้ในหลักสูตร เพื่อพัฒนาค่านิยมโดยตรง ที่เป็นเช่นนี้มีผู้วิจัยมีความเห็นว่าอาจจะเป็นเพราะครูสังคมศึกษาและผู้บริหารโรงเรียนเห็นคุณค่าของการสอนเพื่อพัฒนาค่านิยม แต่ชั่วโมงสอนตามหลักสูตรปัจจุบันมีมากอยู่แล้ว ถ้าจะคงเพิ่มเรื่องค่านิยมเข้าไปเป็นวิชาที่มีเวลาสอนแน่นอนก็จะทำให้เกิดความยุ่งยากเพิ่มขึ้นในการจัดการการสอน อาคารสถานที่ เวลาเรียน ฯลฯ ตามมาอีกด้วย

1.5 การวัดและประเมินผลพัฒนาการทางค่านิยม 9 ประการของนักเรียน ทั้งครูสังคมศึกษาและผู้บริหารโรงเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยกับข้อต่อไปนี้ ควรให้คะแนนและนำไปตัดสินรวมกับสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนในวิชาสังคมศึกษา ไม่ควรให้เป็นคะแนนแก่ครูวิชาแรงงใจอื่น ๆ เช่น เกียรติบัตรหรือยกย่องชมเชย การทดสอบความรู้เกี่ยวกับค่านิยมแบบอัตนัยและปรนัยเป็นครั้งคราว บันทึกพัฒนาการค่านิยมของนักเรียนเป็นรายบุคคล บันทึกการปรับทัศนคติค่านิยมของนักเรียน เช่น ความสม่ำเสมอในการปฏิบัติ ความสามารถในการประเมินค่า การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ความสามารถในการวิเคราะห์ วิจัย การใช้เหตุผล

สังเกตุการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนอย่างสม่ำเสมอตลอดปี สังเกตุการเปลี่ยนแปลง
พฤติกรรมของนักเรียนเพื่อประเมินผลเป็นครั้งคราว สังเกตุการปรับพฤติกรรมของนักเรียน
เป็นรายบุคคล สังเกตุการปรับพฤติกรรมของนักเรียนเป็นกลุ่ม

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ผลการวิจัยครั้งนี้ครูผู้สอนและผู้บริหารโรงเรียนมีความรู้
ความเข้าใจต่อการวัดและประเมินผลพัฒนาการตามนิยามด้วยวิธีการต่าง ๆ หลายวิธี การประเมินผล
ต้องใช้เครื่องมือในการวัดหลายอย่าง อาทิเช่น การสังเกต ซึ่งมีทั้งทางตรงและทางอ้อม
การสอบถาม เช่น สัมภาษณ์ การกรอกแบบสำรวจ การตั้งประเด็นปัญหาให้แก้ อาจจะใช้การ
ให้ทำข้อสอบ การสอบภาคปฏิบัติ วิธีการให้สัมมุติ ก็จะเป็นเครื่องมือให้ครูทราบอุปนิสัย
ของนักเรียนได้ โดยเป็นไปตามหลักจิตวิทยาและทฤษฎีการเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น สมโภชน์
เยี่ยมสุภานิก (2526 : 16 - 20) อธิบายถึงการให้ทฤษฎีการปรับพฤติกรรม เพื่อการพัฒนาพฤติกรรม
ที่พึงประสงค์และการประเมินผล การให้แรงจูงใจ การให้คะแนนนั้นสามารถใช้วิธีการสังเกตและ
บันทึกพฤติกรรมที่ทองการทดลองเวลา ความสม่ำเสมอในการปฏิบัติด้วย นอกจากนี้ในการวัด
และประเมินผลเพื่อพัฒนาการทางนิยามข้อที่ทั้งครูผู้สอนและผู้บริหารโรงเรียนมีความคิดเห็น
ในระดัยไม่เห็นด้วย คือ ควรมีมาตรการลงโทษนักเรียนที่มีค่านิยมที่ผิด ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ
กิลลาส อาร์เทอร์ วิคซอม (Douglas Arthur Wixom 1982:2257-A) พบว่า นักศึกษา
ไม่เห็นด้วยกับการสอนค่านิยมของครู โดยให้รางวัลแก่ผู้ที่มีความคิดเห็นสอดคล้องกับครูและลงโทษ
สำหรับบุคคลที่ไม่มีความคิดเห็นเห็นเกี่ยวกับครู ท่านองเกี่ยวกับ พัส วัฒนาสินทร์ (2520 :
133) อธิบายถึง การส่งเสริมให้นักเรียนปฏิบัติตามค่านิยม โดยวิธีจูงใจโดยการลงโทษ จะให้
ผลในการส่งเสริมน้อยกว่าการให้รางวัลและครูส่วนมากพยายามหลีกเลี่ยงการลงโทษ

1.6 แหล่งวิชาการที่ผู้บริหารและครูใช้เพื่อค้นคว้าหาความรู้เกี่ยวกับค่านิยม
ทั้งครูผู้สอนและผู้บริหารโรงเรียนมีความคิดเห็นในระดัยเห็นด้วยกับเรื่องต่อไปนี้ ศึกษาค้นคว้า
หาความรู้จากห้องสมุดโรงเรียนและห้องสมุดของชุมชนด้วยตนเอง เข้ารับการอบรมเพื่อเพิ่มพูน
ความรู้เกี่ยวกับค่านิยม เข้าร่วมฟังการอภิปรายค่านิยม เชิญวิทยากรมาบรรยายค่านิยม
สอบถามและปรึกษานักศึกษาค่านิยมระหว่างเพื่อนครู สอบถามและปรึกษานักศึกษาค่านิยม
ระหว่างผู้บริหารหรือศึกษานิเทศก์ ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ค่านิยมจากสื่อมวลชนต่าง ๆ
ศึกษาจากการเผยแพร่ค่านิยมจากหน่วยงานของรัฐ เช่น หน่วยงานนิเทศก์ กรมสามัญศึกษา

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ สำนักงานส่งเสริมเอกลักษณ์ไทย สำนักนายกรัฐมนตรี ผลการวิจัยสอดคล้องกับ สมประสงค์ นามบุญลือ (2516) เสนอแนะว่าอาจารย์ส่วนใหญ่ของการให้ใหม่การยอมรับ ให้ใหม่การนิเทศก์งานเนื้อหาวิชา ความรู้ และวิธีสอน นอกจากนี้ จากการวิจัยของ จำรัส น้อยแสงศรี (2518 : 20) ได้พบข้อเสนอแนะของนักเรียนว่า ครูควรปรับปรุงวิธีสอนให้ใหม่อยู่เสมอ และควรหาประสบการณ์ การสอน เพื่อใช้ฝึกทักษะทุก ๆ ด้านให้นักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพที่ดี จากผลการวิจัยนี้ แสดงว่า ครูสั่งสอนศึกษาและผู้บริหารโรงเรียนมีคุณสมบัติของครูที่ดีด้วย ทั้งเช่นที่ กองแก้ว เจริญอักษร (2527 : 53) อธิบายถึงคุณสมบัติของครูที่ดีว่า ครูทุกคนจะทองเป็นนักอ่านที่ดีเพราะอาชีพครูวนเวียนกับการเก็บข้อมูล การอธิบายข้อมูลเพื่อเสนอเป็นแนวความคิดแก่ผู้เรียน และจากผลการวิจัยของ สัจจา จันทร์เจริญ (2526 : 145) พบว่า ผู้บริหาร หัวหน้าหมวดวิชา และครู มีความคิดเห็นในระดั้มากกับการส่งเสริมให้ครูเข้าร่วมประชุมสัมมนาปีกอบรมเกี่ยวกับการเรียนการสอน ผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษาที่ครูสนใจกับการแสวงหาความรู้อยู่เสมอเช่นนี้เท่ากับส่งผลถึงการพัฒนาเด็กด้วย

2. ด้านการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เพื่อพัฒนาค่านิยม ซึ่งครอบคลุมเรื่องต่อไปนี้

2.1 ความคิดเห็นของครูสั่งสอนศึกษาและผู้บริหาร โรงเรียนเกี่ยวกับจุดประสงค์ การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรอยู่ในระดับเห็นด้วยในเรื่อง การกำหนดจุดประสงค์ของกิจกรรมเสริมหลักสูตรทุกประเภทให้เป็นการพัฒนาค่านิยม 9 ประการ การกำหนดจุดประสงค์ของกิจกรรมเสริมหลักสูตรทุกประเภทให้นักเรียนมีเสรีภาพในการพัฒนาค่านิยมที่เหมาะสม นอกเหนือจากค่านิยมที่พึงประสงค์ 9 ประการนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า กิจกรรมเสริมหลักสูตรมีความสำคัญช่วยให้ความมุ่งหมายทางการศึกษารุดถึงผลสำเร็จอย่างสมบูรณ์ ประกอบด้วยจุดประสงค์ 3 ด้านคือ ด้านพุทธินิสัย จิตินิสัย และทักษะนิสัย กิจกรรมเสริมหลักสูตรจะเกี่ยวกับด้านจิตินิสัย ซึ่งเกี่ยวกับเรื่องของค่านิยมและยังสามารถช่วยพัฒนาวิชาการและทักษะทาง ๆ ใด ๆ จะเห็นว่าเรื่องของค่านิยมจะเกี่ยวของกับกิจกรรมเสริมหลักสูตรอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นอกจากนี้ทั้งครูสั่งสอนศึกษาและผู้บริหารโรงเรียนมีความคิดเห็นในระดั้มากไม่เห็นด้วยในเรื่อง ไม่จำเป็นต้องกำหนดเรื่องการพัฒนาค่านิยมไว้ในจุดประสงค์ของการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร วัตถุประสงค์ของกิจกรรมเสริมหลักสูตรนับว่าเป็นเรื่องสำคัญ กิจกรรมนี้ควรจะก่อให้เกิดผลที่จะคงมีจุดมุ่งหมาย มีใช้เป็นกิจกรรมที่ดำเนินไปตามยถากรรม การทำกิจกรรมต้องมีจุดมุ่งหมายเป็นสำคัญ

2.2 การจึกและดำเนินการเกี่ยวกับกิจกรรมเสริมหลักสูตร เพื่อพัฒนาค่านิยม ทั้งครูสังฆศึกษาและผู้บริหาร โรงเรียนมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยในเรื่อง ผู้บริหาร และครู วางแผนโดยให้นักเรียนเป็นผู้ที่จัดกิจกรรม ผู้บริหารและครูวางแผนร่วมกับนักเรียนและร่วมกัน จัดกิจกรรม การเปิดโอกาสให้โรงเรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนกิจกรรมเสริมหลักสูตรจะได้รับความร่วมมือจากนักเรียนมากกว่า ถึงผลการวิจัยของ กาญจนา เวชยนต์ (2526 : 111) พบว่า นักเรียนไม่สนใจในการเข้าร่วมกิจกรรม มีสาเหตุมาจากนักเรียนมีความคิดเห็นว่าตนเองไม่มีส่วนร่วม ในการวางแผนและการจัดกิจกรรมจริยศึกษา นอกจากนี้เรื่องที่ครูสังฆศึกษามีความคิดเห็นอยู่ใน ระดับเห็นด้วย แต่ผู้บริหารมีความคิดเห็นอยู่ในระดับไม่เห็นด้วยคือ ผู้บริหารเป็นผู้วางแผนและ มอบหมายให้ครู จัดดำเนินการเกี่ยวกับกิจกรรมเสริมหลักสูตรเอง ลักษณะนี้แสดงให้เห็นว่าผู้บริหาร มีลักษณะเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย ผู้วิจัยมีความเห็นว่าผู้นำแบบประชาธิปไตยที่ให้อำนาจในการตัดสินใจแก่กลุ่มในการดำเนินการ โดยกระจายอำนาจตัดสินใจไปยังกลุ่มต่าง ๆ ให้สมาชิกในกลุ่มทำหน้าที่เอง จะส่งผลต่องานในชั้นคุณภาพ วิธีการให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตร เพื่อพัฒนาค่านิยม ทั้งครูสังฆศึกษาและผู้บริหาร โรงเรียนมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยในเรื่อง ให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตร ด้วยความสมัครใจ และมีความคิดเห็นในระดับไม่เห็นด้วย ในเรื่องบังคับให้นักเรียนทุกคนเข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตร ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับ บุญผา นวลละออ (2525 : 162) พบว่า ควรให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตร ด้วยความสมัครใจ

2.3 ขบวนการวิชาการที่ควรสนับสนุนให้เน้นการพัฒนาค่านิยม 9 ประการ ทั้ง ครูสังฆศึกษาและผู้บริหาร โรงเรียนมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยกับขบวนการสังฆศึกษา ขบวนการ และพลานามัย ขบวนการดนตรีและบันเทิง ขบวนการรูดดาและไ้ทาทิ ขบวนการลูกเสือและอนุศาสนา ขบวนการพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย ขบวนการอนุรักษ์ธรรมชาติ ขบวนการบำเพ็ญประโยชน์ ขบวนการ นิยมไทย ขบวนการสหกรณ์ ซึ่งถ้าคณะกรรมวิจัยเลือกคดีที่สูงในอันดับ 1-3 ของครูสังฆศึกษาและ ผู้บริหารโรงเรียนแล้ว ขบวนการที่มีค่าคะแนนวิจัยเลือกคดีสูงคือ ขบวนการสังฆศึกษา ขบวนการพุทธศาสนา และวัฒนธรรมไทย ขบวนการนิยมไทย ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ ประสิทธิ์ ปริกชิตกานนท์ (2518 : 94) ที่ว่าขบวนการสังฆศึกษาเป็นขบวนการที่จัดจากทุกโรงเรียน สำหรับกิจกรรมเสริม หลักสูตรเพื่อพัฒนาค่านิยม 9 ประการ ทั้งครูสังฆศึกษาและผู้บริหาร โรงเรียนมีความคิดเห็นใน ระดับเห็นด้วยในเรื่อง โรงเรียนจัดทำป้ายนิเทศ คำขวัญ บทความ บทกลอน และคติเตือนใจ

เกี่ยวกับการปฏิบัติตามค่านิยมที่พึงประสงค์ 9 ประการ เขียววิทยากรบรรยายและจัดสัมมนา วิชาการ จักรนิทรรศการต่าง ๆ ตลอดจนจัดประกวดผลงานของนักเรียนเพื่อส่งเสริมค่านิยมที่ พึงประสงค์ 9 ประการ จัดพิธีในวันสำคัญทางศาสนาทั้งราชพิธีและรัฐพิธี หรือนำนักเรียนไป ร่วมและชมงานพิธีการต่าง ๆ จัดการแข่งขันกีฬา พานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ จัดการแสดง ละคร และโต้วาที จัดกิจกรรมในการบำเพ็ญประโยชน์ จัดกิจกรรมสัปดาห์แห่งการยอมรับ และนำแหล่งความรู้ เกี่ยวกับค่านิยมให้แก่ นักเรียน ผลการวิจัยนี้ตรงกับผลการวิจัยของ บุญผา นวลตะฮอ (2525 : 163) พบว่าการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาค่านิยมส่วนใหญ่เป็นการจัดภายในเทศ นิทรรศการแสดงผลกิจกรรมทางศาสนาต่าง ๆ หรือวันสำคัญทางศาสนา การจัดประกวดความสะอาด ของห้องเรียน ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ควรจัดทบทวนให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ที่เป็นจริงของ สังคมปัจจุบันและการจัดกิจกรรมควรจัดให้สอดคล้องกับนักเรียนส่วนใหญ่ เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ แสดงความสามารถ ความคิดสร้างสรรค์ ในขณะที่เดียวกันส่งเสริมความสามัคคีในสังคมด้วย เช่น การอภิปราย โต้วาที การเขียววิทยากรบรรยาย การศึกษานอกสถานที่ การทำงานเป็นกลุ่ม การพัฒนาชุมชนและการจัดนิทรรศการต่าง ๆ ด้วย เพราะการจัดกิจกรรมเป็นการพัฒนาค่านิยม ให้แก่นักเรียนได้หลายหลากมากกว่าการเรียนการสอนในห้องเรียน เพราะได้รับประสบการณ์ทั้ง อันเข้าหลักทฤษฎีการ เรียนรู้ทางสังคม

2.4 การวัดและประเมินผลเมื่อสิ้นสุดการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ทั้งครู สังคมศึกษาและผู้บริหาร โรงเรียนมีความคิดเห็นในระดัพบเห็นด้วยในเรื่อง การเข้าร่วมกิจกรรม เสริมหลักสูตร ของนักเรียนควรให้คะแนนและตัดสินร่วมกับผลสัมฤทธิ์ทางการ เรียนวิชาสังคมศึกษา ให้แก่นักเรียนเขียนรายงาน ให้แก่นักเรียนรายงาน ให้แก่นักเรียนรายงานด้วยในชั้น ให้แก่นักเรียนรายงาน เป็นกลุ่มในชั้น อภิปรายในชั้นหรือห้องประชุม ทดแบบสอบถาม ท้าแบบทดสอบ ทั้ง 2 ประเด็นนี้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของกาญจนา เวชยนต์ (2526 : 115) เกี่ยวกับการประเมินผลจริยศึกษา ควรใช้วิธีการต่าง ๆ ได้แก่ การสังเกตพฤติกรรมในระหว่างนักเรียนทำกิจกรรมทั้งในและนอก ห้องเรียน มีชีวิตโดยใช้การทดสอบภาคทฤษฎีอย่างเฝ้า และคะแนนภาคปฏิบัติควรมีอัตราส่วน เท่ากันกับคะแนนในภาคทฤษฎีด้วย ข้อเสนอแนะนี้สอดคล้องกับความคิดเห็นของครูสังคมศึกษา และผู้บริหาร โรงเรียนในเรื่องการวัดและประเมินผลการจัดกิจกรรมโดยมีความคิดเห็นในระดัพบ ไม่เห็นด้วยกับเรื่องที่ว่า ไม่ควรคิดคะแนนให้ในการ เข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตร ของนักเรียน

2.5 วิธีการเสริมแรงจิตใจให้นักเรียนมีพัฒนาการทางค่านิยม ทั้งครูผู้สอนศึกษา และผู้บริหาร โรงเรียน มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยในเรื่อง หมายเหตุนักเรียนที่ทำความดี กล่าวหาหมายเหตุนักเรียนที่ทำความดีที่นอกโรงเรียนทั้ง โรงเรียน และค่าขวัญเพื่อชักชวนในห้องเรียน หรือในบริเวณโรงเรียนให้ปฏิบัติความค่านิยมที่พึงประสงค์ 9 ประการ

ส่วนในเรื่องที่ครูผู้สอนศึกษาที่มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วย แยกผู้บริหารมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่งคือ มอบรางวัลแก่นักเรียนที่มีความประพฤติดี มีหนังสือหมายเหตุไปยัง ผู้ปกครอง เมื่อนักเรียนทำความดี ประกาศหมายเหตุชมเชยไว้ที่ เป็นนักเรียนทำความดี มอบโล่ หรือใบประกาศเกียรติคุณความดี

ความคิดเห็นที่สอดคล้องกันที่ พันธ์ ทัศนากินทร์ (2520 : 142) ไขข้อขยายไว้ว่า ลักษณะสำคัญประการหนึ่งในการสร้างนิสัยก็คือ การที่มีโอกาสได้กระทำบ่อย ๆ อย่างสม่ำเสมอจนกลายเป็นความเคยชินและเป็นนิสัยไปในที่สุด ดังนั้นครูจึงต้องพยายามหาทางให้นักเรียนให้มีโอกาสปฏิบัติความค่านิยมนั้น ๆ ให้มาก โดยเฉพาะในระยะแรกที่ทำ การปลูกฝังค่านิยม เมื่อแน่ใจว่า ค่านิยมนั้นได้รับการปลูกฝังแล้ว ก็ควรลดการปฏิบัติเพื่อเสริมแรงจิตใจนั้นลงบ้าง มิฉะนั้นนักเรียนก็อาจจะเกิดความเบื่อหน่าย จะเห็นได้ว่า การเสริมแรงจิตใจนั้นจะต้องมีการใช้ อย่างมีหลักเกณฑ์ มิใช่พร่ำเพรื่อถ้อย จึงจะส่งผลดี

3. เปรียบเทียบความคิดเห็นครูผู้สอนศึกษาและผู้บริหาร โรงเรียน เกี่ยวกับการพัฒนา ค่านิยมในโรงเรียนมัธยมศึกษา 2 ด้าน คือ ด้านการเรียนการสอน และด้านกิจกรรมเสริมหลักสูตร

3.1 ด้านการเรียนการสอน เมื่อคุณคะแนนเฉลี่ย ($\bar{x}$) โดยส่วนรวมค่านี้นี้ ปรากฏผลว่า ทั้งครูผู้สอนศึกษาและผู้บริหารมีความคิดเห็นต่อด้านการเรียนการสอนอยู่ในระดับ เห็นด้วยและเมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นโดยส่วนรวมพบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ 0.05 ไม่เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

3.2 ด้านการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร คุณคะแนนเฉลี่ย ($\bar{x}$) โดยส่วนรวม ค่านี้นี้ปรากฏผลว่า ทั้งครูผู้สอนศึกษาและผู้บริหารมีความคิดเห็นต่อด้านการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ในระดับเห็นด้วย และเมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็น โดยส่วนรวมพบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ไม่เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

3.3 เปรียบเทียบความคิดเห็นของครูสังคัมศึกษาและผู้บริหาร โรงเรียนเกี่ยวกับการพัฒนาค่านิยมในโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยสรุปรวมทั้ง 2 ด้าน เมื่อศึกษาคะแนนเฉลี่ยโดยส่วนรวมทั้งครูสังคัมศึกษาและผู้บริหาร โรงเรียน มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วย จากผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นโดยส่วนรวมทั้ง 2 ด้าน พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ไม่เห็นไปความสมมุติฐานที่ตั้งไว้

ครูสังคัมศึกษาเป็นผู้นำเอาหลักสูตรไปปฏิบัติในการเรียนการสอนและเป็นผู้จัดประสบการณ์แก่นักเรียน โดยตรงย่อมให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมได้ ทั้งที่สุจริต เพียรชอบ (2521 : 21) ชี้บายนว่า ครูเป็นผู้ใกล้ชิดนักเรียน มีความเข้าใจนักเรียน ทราบความยากง่าย ความสับสนของเนื้อหา ตลอดจนโอกาสในการจัดประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่นักเรียน ครูจึงสามารถที่จะให้ความคิดเห็นได้เป็นอย่างดีเกี่ยวกับเนื้อหา การจัดกิจกรรม และประสบการณ์ที่มีคุณค่าแก่นักเรียน ส่วนผู้บริหารเป็นผู้รับนโยบายและวางแผนปฏิบัติ ดังนั้นความคิดเห็นของครูและผู้บริหาร จึงอาจไม่เหมือนกันได้

ซึ่งในลักษณะนี้ก็น่าจะเป็นไปได้ว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีความคิดเห็นในระดับที่สูงกว่าครูสังคัมศึกษา อันสอดคล้องกับงานวิจัยของ จอมใจ หิรัญทรัพย์ (2524 : 93) ที่พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีความคาดหวังต่อครูสังคัมศึกษาสูงกว่าสภาพที่เป็นจริงของครูสังคัมศึกษา

ผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้นำในโรงเรียน ทั้งนี้ในการแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ การกระทำ การวางแผน ย่อมมีความต้องการให้งานนั้นประสบความสำเร็จในระดับสูง ค่อยเพิ่มขึ้น ความคิดเห็นของผู้บริหาร จึงอาจอยู่ในระดับที่สูงกว่าครูสังคัมศึกษาด้วยเหตุผลดังกล่าวมาแล้ว

ข้อเสนอแนะสำหรับกระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1. กระทรวงศึกษาธิการควรนำผลการวิจัยทางทัศนคติค่านิยมและจริยธรรม มาใช้ในการปรับปรุงหลักสูตรในระดับต่าง ๆ
2. กำหนดนโยบายเรื่องการพัฒนาค่านิยม เป็นนโยบายหลักทั้งระยะยาวและระยะสั้น ควรทำอย่างจริงจัง สม่ำเสมอ ต่อเนื่อง มีการติดตามผลอยู่เสมอ ส่งเสริมการพัฒนาค่านิยมในโรงเรียน

3. ผลักจูงการนำวิธีการเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาค่านิยมเผยแพร่ แจกจ่ายแก่ครูผู้สอนอย่างทั่วถึง ตลอดจนจัดการฝึกอบรมเสริมสมรรถภาพการสอนของครู โดย นำวิธีการสอนเพื่อพัฒนาค่านิยมหรือวิธีสอนใหม่ ๆ มาอบรมครูเป็นระยะ ๆ อย่างสม่ำเสมอ

4. หน่วยงานที่รับผิดชอบเรื่องค่านิยม คือ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ควรสนับสนุนส่งเสริมค่านิยมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาค่านิยมโดยการจัดฝึกอบรมครูให้ทักษะในการใช้วิธีสอนเพื่อพัฒนาค่านิยมได้อย่างจริงจัง การส่งเสริมโดยเข้าถึงบุคคลที่นำวิธีการเหล่านี้ ไปปฏิบัติจริง

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้บริหาร โรงเรียน

1. ควรเปิดโอกาสให้ครูอาจารย์มีความคล่องตัวในการปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ ในชั้น การจัดการเรียนการสอน ส่งเสริมให้มีการนำเอาเทคนิควิธีการสอนใหม่ ๆ เข้ามาทดลองใช้ เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพการสอน โดยเฉพาะทักษะวิธีสอนเพื่อพัฒนาค่านิยม

2. ผู้บริหารควรจัดชั่วโมงสอนหรือมอบหมายงานอื่นให้ครูผู้สอนได้เหมาะสมและ ยุติธรรม เพื่อที่ครูจะได้มีเวลาว่างพอที่จะเตรียมการสอนและจัดกิจกรรม การวางแผนควรมีความ ยืดหยุ่น เพื่อสามารถจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับค่านิยมและจริยธรรมได้

3. ควรกำหนดนโยบายเรื่องค่านิยมให้ทราบโดยทั่วถึงและส่งเสริมให้ครูนำไปปฏิบัติ การสอนจริงจัง ควรเน้นถึงความสำคัญของการพัฒนาค่านิยมแก่นักเรียน และเน้นถึงหน้าที่ของ ครูทุกคนที่จะต้องมีส่วนต่อการพัฒนาค่านิยมและจริยธรรม ไม่ใช่เป็นหน้าที่ของครูสังคมศึกษา และฝ่ายปกครองเท่านั้น

4. บางกรณีควรเปิดโอกาสให้นักเรียนร่วมสร้างกฎเกณฑ์ระเบียบวินัย เพื่อฝึกให้มีความเคารพในสิทธิและเสรีภาพ ความเสมอภาค มีความรับผิดชอบหน้าที่ รู้จักควบคุมตนเอง สามารถปกครองตนเอง ใช้เหตุผลในการตัดสินใจหาอันจะมีผลต่อการพัฒนานักเรียนให้เป็น พลเมืองดี มีประสิทธิภาพ และค่านิยมที่สืบไป

5. ควรให้แต่ละหมวดวิชาจัดโปรแกรมการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่เป็นกิจกรรม หลักเพื่อปลูกฝังและส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ศาสนา ไว้ในปฏิทินงานประจำปี ตลอดจน ส่งเสริมคณาวิชาการ ภูมิวิชาการต่าง ๆ เปิดโอกาสให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมอย่างทั่วถึง

ตามความถนัดและความสนใจ โดยมีครูเป็นที่ปรึกษาอย่างใกล้ชิด จะช่วยเสริมสร้างค่านิยมที่ดีแก่นักเรียน

6. ควรกำหนดหลักการเกี่ยวกับนโยบายด้านการส่งเสริมสมรรถภาพครูอาจารย์ทั้งด้านวิชาการ วิจัยสอน และส่งเสริมรับการฝึกอบรมสม่ำเสมออย่างทั่วถึง โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูสังฆศึกษาซึ่งจะต้องเป็นผู้ที่ทันต่อเหตุการณ์อยู่เสมอ

7. จัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้เอื้อต่อการพัฒนาค่านิยม ตลอดจน ผู้บริหาร ครู บุคลากรอื่น ๆ ในโรงเรียน สามารถเป็นต้นแบบที่ดีแก่นักเรียน อันเป็นการพัฒนาค่านิยมแก่นักเรียนวิธีหนึ่ง อีกทั้งผู้บริหาร ต้องเห็นความสำคัญของนโยบายเกี่ยวกับการพัฒนาค่านิยม ควรเป็นนโยบายที่แน่นอน จริงจัง ติดตามผลสม่ำเสมอ

ข้อเสนอแนะสำหรับครูสังฆศึกษา

1. ควรกำหนดวัตถุประสงค์ของบทเรียนให้เน้นการพัฒนาค่านิยม
2. ควรสอดแทรกเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการพัฒนาค่านิยมในบทเรียนเมื่อมีโอกาส

เหมาะสม

3. ควรประเมินผลการพัฒนาการท้ายเทคนิควิธีต่าง ๆ และสม่ำเสมอ
4. ควรใช้เทคนิควิธีสอนแบบต่าง ๆ เพื่อเพิ่มความสนใจ ความเข้าใจ ตลอดจนการกิจกรรม โดยให้นักเรียนเข้ามามีส่วนร่วม เน้นคุณค่าของการนำไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตประจำวันของนักเรียน
5. ครูสังฆศึกษาควรร่วมมือกับครูวิชาอื่น ๆ ในชั้นการ เรียนการสอนและการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เพื่อพัฒนาค่านิยม

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปกครอง

1. บิดามารดาคงเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เด็ก อบรมเลี้ยงดู สั่งสอน เอาใจใส่ดูแลทุกซอกทุกซอทั้งทางร่างกายและจิตใจ
2. จัดสภาพแวดล้อมในบ้านให้น่าอยู่ มอบหมายงาน แบ่งหน้าที่และช่วยทำงานตามความเหมาะสมแก่วัย รับฟังความคิดเห็นความสมควร ก่อให้เกิดความมั่นใจในตนเอง รู้จักใช้เหตุผลในการตัดสินใจ โดยมีผู้ปกครองคอยแนะนำช่วยเหลือ

3. ควรอบรมถ่ายทอดคุณธรรม ค่านิยมที่พึงงาม ควรอบรมสั่งสอนรังเกียจการเสวยสุราใน
ชีวิตประจำวันอย่างสม่ำเสมอ

ข้อเสนอแนะสำหรับสังคม

ปัจจุบันสังคมมีอิทธิพลและบทบาทสำคัญต่อสังคม ดังนั้นควรตระหนักถึงความสำคัญ
ในหน้าที่ที่พึงมีต่อสังคม ควรเสนอเรื่องราวหรือภาพที่เป็นการส่งเสริมคุณธรรม ค่านิยมที่พึงงาม
ไม่ว่าจะเป็นข่าว สารคดี หรือบันเทิง ควรให้แง่คิด มีคติสอนใจ เสนอข่าวช่วยความเป็นกลาง
ก่อให้เกิดความสามัคคี และคำนึงถึงความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีงาม กระตุ้น ส่งเสริม
ให้คนทั่วไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้สังคมสงบสุข โดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตนหรือเพียงอย่างเดียว

ข้อเสนอแนะสำหรับสถาบันการศึกษา

1. ควรกำหนดนโยบายในการผลิตครูให้เป็นผู้มีความรู้คู่กับคุณธรรม เพื่อให้เป็น
ผู้มีคุณสมบัติเหมาะสมในการพัฒนา ค่านิยมที่พึงประสงค์ให้แก่เด็กเรียน
2. หลักสูตรของสถาบันผลิตครูควรเพิ่มความสำคัญของค่านิยมให้เท่าเทียมกับ
ความรู้ทางวิชาการสาขาต่าง ๆ
3. ควรเน้นการฝึกให้สามารถพัฒนา ค่านิยมควบคู่กับความสามารถในการสอนวิชา
ต่าง ๆ

ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษายุทธศาสตร์ของครูในการพัฒนา ค่านิยมในโรงเรียนทั่วประเทศ
2. ควรศึกษาเปรียบเทียบผลของการพัฒนา ค่านิยมโดยวิธีการสอนแบบต่าง ๆ
เช่น วิธีการทำความเข้าใจ ค่านิยม วิธีการพัฒนาคุณธรรมของ โคลเบอร์ก วิธีการสอนแบบ
อภิปราย วิธีการสอนแบบแสดงบทบาทสมมุติ วิธีการสอนแบบแก้ปัญหา ฯลฯ
3. ควรศึกษาเกี่ยวกับอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมที่มีต่อการพัฒนา ค่านิยมของบุคคลในวัย
ต่าง ๆ
4. ควรศึกษายุทธศาสตร์ของสถาบันอื่น ๆ นอกเหนือจากสถาบันการศึกษาที่มีส่วนในการ
พัฒนา ค่านิยม เช่น วัด สโมสร สถานเริงรมย์ และองค์กรของรัฐและเอกชนต่าง ๆ